

Wyrok z dnia 16 września 2009 r.

I UK 121/09

1. Pomoc z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych musi być uzależniona od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej pracownika. Jeżeli wszyscy pracownicy otrzymali bony towarowe o jednakowej wartości, to bony te trzeba ocenić jako świadczenie dodatkowe pracodawcy.

2. Wypłata bonów towarowych niemająca charakteru socjalnego jest przychodem pracownika w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 51, poz. 307 ze zm.), który stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Małgorzata Gersdorf (sprawozdawca), Józef Iwulski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 września 2009 r. sprawy z odwołania Powszechnej Spółdzielni Spożywców „S.” w B.Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi Wojewódzkiemu w K. z udziałem zainteresowanych: Grażyny S., Piotra C. i Piotra S. o zapłatę składek, na skutek skargi kasacyjnej Powszechnej Spółdzielni Spożywców „S.” w B.Z. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 listopada 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 20 lipca 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w K., wymierzył Powszechnej Spółdzielni Spożywców „S.” w B.Z. w odniesieniu do zainteresowanych Grażyny S., Piotra C. i Piotra S. składki na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych uzasadniając, że Spółdzielnia jako płatnik nie odprowadziła składek za tych ubezpieczonych od wydanych im bonów towarowych.

Rozpatrując sprawę wskutek odwołania Spółdzielni Sąd Okręgowy w Kielcach wyrokiem z dnia 15 stycznia 2008 r. [...] odwołanie oddalił po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych. W okresie od grudnia 2002 r. do grudnia 2005 r. Spółdzielnia wydawała wszystkim pracownikom, w tym odwołującym się, bony towarowe o takiej samej wartości bez względu na osiągnięty dochód i sytuację socjalną. Bony przyznawano z okazji Świąt Bożego Narodzenia, Świąt Wielkanocnych oraz Dnia Kobiet ze środków Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Pracodawca nie odbierał od pracowników oświadczeń o wysokości dochodów ani nie analizował ich sytuacji rodzinnej i materialnej. Jedyne różnice w wartości bonów obejmowały przypadki osób zatrudnionych w trakcie roku kalendarzowego. W wyniku kontroli przeprowadzonej przez ZUS w 2006 r. ujawniono, że od wydawanych bonów towarowych nie zostały przez płatnika naliczone i odprowadzone składki ubezpieczeniowe.

Sąd dokonując oceny prawnej uznał, że Spółdzielnia wydając bony nie realizowała przy ich pomocy celów socjalnych Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Wartość przydzielonych bonów nie była bowiem zależna od sytuacji materialnej i rodzinnej poszczególnych pracowników. Skoro świadczenie to nie miało charakteru socjalnego, należało je uznać za przychód w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm.), który to przychód stanowi podstawę wymiaru składek (art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm. w związku z § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r., Dz.U. Nr 161, poz. 1106 oraz art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych). Nie zachodzi wobec tego wyłączenie przewidziane w § 2 ust. 1 pkt 19 wymienionego rozporządzenia.

Ubezpieczeni wywiedli apelację od tego orzeczenia. W apelacji podnieśli, że nie ma podstaw do wliczenia wartości bonów towarowych do podstawy wymiaru składek z uwagi na źródło ich finansowania - fundusz świadczeń socjalnych. Wskazali, że katalog świadczeń finansowanych z funduszu był szeroki i nie ograniczał się do bonów - stanowiły one jedną z sześciu form pomocy rzeczowej, która to pomoc składała się na około 40% wydatków funduszu. Przy wydawaniu bonów chodziło o uniknięcie unaoczniania różnic w sytuacji majątkowej uprawnionych.

Wyrokiem z dnia 4 listopada 2008 r. [...] Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację ubezpieczonych. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okrę-

gowego w Kielcach. Wskazał, że spór dotyczy płaszczyzny prawnej - obowiązku wliczania wartości bonów przyznawanych przez Spółdzielnię do podstawy wymiaru składek. Dla jego rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny ustalił znaczenie pojęć użytych w § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. i przyjął, że mimo iż środki na bony towarowe pochodzą z funduszu świadczeń socjalnych, to sposób dysponowania tymi środkami pozostawał w sprzeczności z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.). Skoro przyznanie bonów nie było zależne od sytuacji majątkowej, życiowej czy rodzinnej uprawnionych, to nie stanowiły one świadczeń socjalnych podlegających wyłączeniu z podstawy wymiaru składek. Sąd Apelacyjny uznał, że dla dokonania takiej oceny bada się poszczególne świadczenia, a nie sumę wszelkich świadczeń wypłacanych z funduszu np. w ciągu roku.

Skargę kasacyjną od tego wyroku skierował pełnomocnik ubezpieczonych przedstawiając zarówno zarzuty naruszenia prawa procesowego jak i naruszenia prawa materialnego. W zakresie naruszeń prawa procesowego wskazano naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., przez nieodrzczenie odwołania przez Sąd drugiej instancji oraz art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 3 k.p.c., przez niezastosowanie się przez Sąd odwoławczy do tych norm, co powinno prowadzić do uchylenia zaskarżonego wyroku i zniesienia postępowania oraz przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. W ramach zarzutów naruszenia prawa materialnego pełnomocnik skarżących podniósł, że doszło do błędnej wykładni art. 18 i 20 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r., art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym w Narodowym Funduszu Zdrowia, art. 81 ust. 1 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, art. 53 ust. 1 ustawy z 14 grudnia 1994 r. o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu, art. 104 ust. 1 ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, art. 18 ust. 1 ustawy z 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy - wszystkich tych regulacji przez przyjęcie, że bony towarowe stanowią podstawę wymiaru składek na wszystkie wymienione ubezpieczenia i fundusze.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nie ma uzasadnionych podstaw ani procesowych, ani materialnoprawnych. Zasadniczym zarzutem procesowym skargi było powołanie się na nieważność postępowania. Strona skarżąca wywodziła, że doszło do rozpatrzenia sprawy w sytuacji, gdy o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku w ramach innego postępowania (zaskarżono inną decyzję, która w części pokrywa się z decyzją ZUS zaskarżoną w niniejszym postępowaniu), czyli że orzeczono mimo *litis pendentio*. Zarzut jest poważny i skutkujący - w razie jego aprobaty - koniecznością odrzucenia pozwu (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.) i nieważnością postępowania (art. 379 pkt 3 k.p.c.). Zarzut jednak nie jest trafny.

W postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczenia społecznego każda decyzja „rodzi” nową sprawę i strona ma prawo do odwołania się od każdej decyzji organu, które to odwołanie oznacza wszczęcie „nowej sprawy” i nowego postępowania. Skarżący pominął, że w odniesieniu do stosunków ubezpieczenia społecznego powaga rzeczy osądzonej ma walor szczególny, który ogranicza w istocie jej praktyczne znaczenie. Zasadą rządzącą tymi stosunkami jest możliwość wzruszenia ustaleń stanowiących podstawę prawomocnych orzeczeń (art. 114 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), także przez wydanie nowej decyzji organu rentowego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPiUS 1997 nr 7, poz. 117 oraz wyrok Sadu Najwyższego z dnia 8 lipca 2005 r., I UK 11/05, OSNP 2006 nr.5-6, poz. 98, a poprzednio uchwałę z dnia 20 września 1978 r., II UZP 7/78, OSNCP 1979 nr 3, poz. 48, postanowienie z dnia 19 stycznia 1984 r., II URN 131/83, OSNCP 1984 nr 10, poz. 177, wyrok z dnia 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212, postanowienie z dnia 14 stycznia 1997 r., II UKN 50/96, OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 328 i wyrok z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 231/99, OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 734). Zmiana okoliczności zawsze zatem otwiera drogę do ponownego rozpoznania sprawy i wydania nowej decyzji. Decyzja ta może być zaskarżona i owo zaskarżenie wszczyna nową sprawę o nowe roszczenie. Tak też stało się w okolicznościach spornego przypadku. ZUS wydał nową decyzję po zwrocie akt do uzupełnienia, dokonanego na skutek wydania zarządzenia przez przewodniczącego Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. Akta nie zostały uzupełnione lecz wydano nową, zmie-

nioną decyzję. Tę decyzję zaskarżyła „S.” Powszechna Spółdzielnia Spożywców w B.Z.

Również nie znajdują podstawy prawnej zarzuty materialnoprawne. Najpoważniejszy jest zarzut naruszenia art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Brak zasadności tego zarzutu oznacza bowiem konieczność oddalenia pozostałych zarzutów skargi. Natomiast uznanie naruszenia art. 8 powołanej ustawy rodzi powinność uwzględnienia pozostałych zastrzeżeń skargi kasacyjnej dotyczących wad materialnoprawnych kwestionowanego wyroku. Przypomnijmy, że ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych realizuje postulat i zarazem zasadę prawa pracy, by pracodawca w miarę możliwości zaspokajał bytowe, kulturalne i socjalne potrzeby pracujących. Ustawa z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w art. 2 ust. 1 pkt 1 definiuje działalność socjalną, przez którą należy rozumieć usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach oraz innych formach wychowania przedszkolnego, udzielanie pomocy materialnej - rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową.

Podstawowa zasada dysponowania środkami funduszu została określona w art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Zasada ta stanowi, że przyznawanie ulgowych świadczeń i wysokość dopłat z funduszu powinno być uzależnione od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby korzystającej z funduszu. Nie ma w tym zakresie wyjątków. Nawet regulamin zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie może zmienić tej zasady. Stąd świadczenia wypłacone przez pracodawcę z pominięciem owej zasady podstawowej nie mogą być ocenione w sensie prawnym jako świadczenia socjalne, a jeżeli tak, to nie mogą korzystać z uprawnień przyznanych tym świadczeniom przez system ubezpieczeń społecznych. Innymi słowy pomoc z funduszu może być dokonywana jedynie wówczas, gdy uzależnia się jej przyznawanie od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej pracownika. *Ad casum* taka sytuacja nie wystąpiła. Wszyscy pracownicy otrzymali bony towarowe o jednakowej wartości, co spowodowało, iż bony te trzeba ocenić jako świadczenie dodatkowe pracodawcy, a nie świadczenia z funduszu świadczeń socjalnych, ze wszystkimi tego konsekwencjami prawnymi, tak wobec pracowników, jak wobec płatnika składek i jednocześnie pracodawcy, który co prawda administruje funduszem,

jednak nie może tego czynić z pominięciem ustawy i przez swoje działania uszczuplać funduszu socjalnego przeznaczonego dla załogi. Skoro *ad casum* wypłata bonów nie miała charakteru socjalnego, gdyż nie wiązała otrzymania bonów z kryterium socjalnym, to bony należało uznać za przychód w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, który to przychód stanowi podstawę wymiaru składek (art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. oraz art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych). Nie zachodzi tu przeto wyłączenie przewidziane w § 2 ust. 1 pkt 19 wymienionego rozporządzenia. Wszystkie zatem zarzuty naruszenia prawa materialnego są pozbawione racji.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====